INDIAN SCHOOL AL WADI AL KABIR

Class: IX	Department: Sanskrit	Date of submission: NA
पुनरावृत्ति - कार्यपत्रिका	Topic: पठितावबोधनम् - 2	Note: Pl. file in portfolio

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्त प्रश्नानां उत्तराणि संस्कृतेन लिखित । 5

सामान्यजीवने अन्नं, वस्त्रम्, आवासः, शिक्षा, स्वास्थ्यसेवा चेत्यादीनां मूलभूतानाम् आवश्यकतानां पूर्तये धनम् आवश्यकम्। पर्याप्तधनस्य अभावात् स्वकर्तव्यपालनं कठिनं भवति। स्वास्थ्यं, शिक्षा, सेवा, दानं चेत्यादीनि कार्याणि बाधितानि भवन्ति, दैनन्दिनजीवनं च असन्तुलितं भवति। अतः धर्मशास्त्रे चतुर्वर्गेषु धर्मार्थकाममोक्षेषु अर्थः अन्यतमः स्तम्भः इति गण्यते। **उक्तं गरुडपुराणे- ब्राह्मे मुहूर्ते चोत्थाय धर्ममर्थं च चिन्तयेत्। अर्थात् दिनस्य आरम्भे धर्मार्थयोः चिन्तनम् आवश्यकम्। स्वस्थः आर्थिकव्यवहारः त्रिविधः भवति।**

न्यायपूर्णम् अर्थोपार्जनम् - सन्मार्गेण एव धनार्जनं करणीयम् इति। उक्तं भगवता मनुना -

सर्वेषामेव शौचानामर्थशौचं परं स्मृतम्।
योऽर्थे शुचिर्हि सः शुचिर्न मृद्वारिशुचिः शुचिः ॥

1. एकपदेन उत्तरत। (एक पद में उत्तर दीजिए।)

(i) वस्त्रम्, आवासः, शिक्षा इत्यादिनां कृते किम् आवश्यकम् अस्ति?

(ii) कस्य अभावे कर्त्तव्यानां पालनं कर्तुं कठिनं भवति?

(iii) धर्मस्य अर्थस्य च चिन्तनं कदा करणीयम्?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत। (पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए।)

(i) धनस्य अभावे के कार्याणि बाधितानि भवन्ति? (ii) धर्मशास्त्रे चत्वारः वर्गाः के कथिताः?

(iii) गरुडपुराणे किम् उक्तम्?

III. निर्देशानुसारम् उत्तरत। (निर्देशानुसार उत्तर दीजिए।)

(i) अन्यतमः स्तम्भः अनयोः पदयोः विशेषणपदं किम् अस्ति?

(ii) "स्वास्थ्यं, शिक्षा, सेवा, दानं चेत्यादीनि कार्याणि बाधितानि भवन्ति।" अस्मिन् वाक्ये क्रियापदम् किमस्ति?

अथवा

(i) 'धनम्' पदस्य पर्यायपदं किमस्ति ? (ii) सन्तुलितम् पदस्य विलोमपदं किमस्ति ?

उत्तराणि *I. (i) धनं (ii) पर्याप्तधनस्य (iii) ब्राह्ममुहूर्तेः*

II. (i) धनस्य अभावे सेवा, स्वास्थ्यं, शिक्षा, दानम् कार्याणि बाधितानि भवन्ति।

(ii) धर्मशास्त्रे चत्वारः वर्गाः धर्मार्थकाममोक्षाः कथिता।

(iii) ब्राह्म मुहूर्ते चोत्थाय धर्ममर्थं च चिन्तयेत् इति गरुणपुराणे उक्तम्।

III.(i) अन्यतमः (ii) भवन्ति अथवा (i) अर्थः (ii) असन्तुलितम्

2. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्त प्रश्नानां उत्तराणि संस्कृतेन लिखित । 5

धर्मबुद्धिः भोः दुरात्मन् ! मा मैवं वद। धर्मबुद्धिः खल्वहम्। नैतत् चौरकर्म करोमि ।

मातृवत्परदारेषु परद्रव्येषु लोष्ठवत्।
आत्मवत्सर्वभूतेषु वीक्षन्ते धर्मबुद्धयः ।।

(एवं द्वावपि विवदमानौ धर्माधिकारिणं निकषा गतौ)

धर्माधिकारी: ननु न कोऽपि साक्षी युवाभ्यामन्यतरस्य चौरकर्मणः। अतः यत्र मानुषप्रमाणम् अनुपलब्धं तत्र वनदेवता एव न्यायनिर्णयं करिष्यति। अतः प्रातःकाले युवामस्माभिः सह तत्र वनप्रदेशं गच्छतम्। तत्रैव निर्णयः भविष्यति।

(अत्रान्तरेपापबुद्धिः गृहं गत्वा स्वजनकं प्रबोधितवान्)

पापबुद्धिः तात ! मया धर्मबुद्धेः प्रभूतः अर्थः चोरितः। भवान् यदि मदुक्तप्रकारेण वदति तर्हि तद्धनं मयि स्थिरं तिष्ठति, अन्यथास्माकं प्राणैः सह यास्यति।

1. एकपदेन उत्तरत। (एक पद में उत्तर दीजिए।)

(i) चौरकर्म न करोति ? (ii) के सर्वे आत्मवत्सर्वभूतेषु वीक्षन्ते?

(iii) पापबुद्धिः गृहं गत्वा कं प्रबोधितवान्?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत। (पूर्णवाक्य में उत्तर दीजिए।)

(i) अस्माकं प्राणैः सह किं आस्यति ? (ii) कः एव न्यायस्य निर्णयं करिष्यति?

(iii) पापबुद्धिः कस्य अर्थः चोरितः?

III. निर्देशानुसारम् उत्तरत। (निर्देशानुसार उत्तर दीजिए।)

(i) 'सायंकाले' पदस्य कि विपर्यपदं गद्यांशे प्रयुक्तम्?

(ii) 'स्त्रीवत्' पदस्य पर्यायपदं नाट्याशात् चित्वा लिखत्।

अथवा

(i) "तत्र वनदेवता एव न्यायनिर्णयं करिष्यति" -अस्मिन् वाक्ये कर्तृपदं किमस्ति ?

(ii) 'प्रभुतं अर्थः' अत्र विशेषणपदं किमस्ति ?

उत्तराणि*I. (i) धर्मबुद्धिः (ii) धर्मबुद्धयः (iii) स्वजनकम्*

II. (i) अस्माकं प्राणैः सह धनमपि यास्यति। (ii) न्यायस्य निर्णयं 'वनदेवतया' करिष्यति ।

(iii) पापबुद्धिः धर्मबुद्धेः प्रभूतः

III (i) प्रातःकाले (ii) मातृत्व् अथवा (i) वनदवेता (ii) प्रभूतं

*************ISWK/Dept of Sanskrit-7/09/2026/Sushil Sharma ***************